

Eesti tarbimisjärgsed rõiva- ja tekstiilivood

Projekti “Põhjamaade-Baltikumi ringse tekstiilisüsteemi
suunas” Eesti analüüsi kokkuvõte

Mai 2020

Kristiina Martin (SEI Tallinn)
Harri Moora (SEI Tallinn)
Kerli Kant Hvass (SEI Tallinn)
David Watson (Planmiljö, DK)

Nordic Council
of Ministers

KESKKONNAMINISTEERIUM

Sisukord

Mõisted	3
Sissejuhatus	4
1. Uute ja kasutatud rõivaste ja tekstiilide tarbimine	6
2. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumine	10
2.1. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumine korduskasutuseks	12
2.2. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide liigiti kogumine jäätmejaamades	14
3. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide käitlus	15
3.1. Korduskasutuseks kogutud rõivaste ja tekstiilide käitlus	17
3.2. Jäätmejaamades liigiti kogutud rõivaste ja tekstiilide käitlus	19
4. Kasutatud rõivad ja tekstiilid jäätmetena	20
5. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide import ja eksport	22
5.1. Import	24
5.2. Eksport	25
6. Kokkuvõte	27
Kasutatud kirjandus	30

Mõisted

Jäätmete ringlussevõtt – jäätmete taaskasutamistoiming, mille käigus jäätmematerjalid töödeldakse toodeteks, materjalideks või aineteks kasutamiseks nende esialgsel või mõnel muul eesmärgil. See ei hõlma jäätmete energiakasutust ja töötlemist materjalideks, mida kasutatakse kütusena või uuesti tagasitäiteks.

Kasutatud rõivad ja tekstiilid – kasutatud rõivad ja tekstiilid, mis pärinevad kodumajapidamistest, sh sarnased rõivad ja tekstiilid, mida kasutatakse avalikus ja erasektoris. Vaibad, mööblikatted, tekid ja padjad, jalanõud ja teised sellised tekstiilid ei ole antud uuringus arvesse võetud.

Korduskasutuseks ettevalmistamine – taaskasutamistoiming, millega jäätmeteks muutunud tooteid kontrollitakse, puhastatakse või parandatakse ehk valmistatakse ette selliselt, et neid kasutatakse uuesti ilma mis tahes muu eeltöötluseta.

Ladestamine – jäätmete sh rõiva- ja tekstiilijäätmete kõrvaldamise toiming, milleks on nende ladestamine prügilasse.

Põletamine – käesolevas uuringus on nimetatud mõistet kasutatud jäätmete energiakasutuse kontekstis, mis on jäätmete taaskasutamismoodus, kus põletuskõlblikke jäätmeid (sh rõiva- ja tekstiilijäätmeid) kasutatakse energia tootmiseks nende põletamisel eraldi või koos muude jäätmete või kütusega, kasutades ära tekkinud soojust.

Rõivaste ja tekstiilide korduskasutus – toiming, mille käigus rõivast või tekstiilitoodet kasutatakse peale esmatarbimist eluringi jooksul mitu korda algselt mõeldud otstarbeks.

Rõivaste ja tekstiilide ringlussevõtt – tekstiilijäätmete taaskasutusmoodus, mille käigus jäätmematerjalid töödeldakse toodeteks, materjalideks või aineteks, et kasutada neid nende esialgsel või muul eesmärgil. Ringlussevõtuks ei saa lugeda tekstiilijäätmetest kütuse tootmist või jäätmete energiakasutust.

Taaskasutamine – mis tahes toimingud, mille peamiseks tulemuseks on jäätmete kasutamine kasulikul otstarbel selliselt, et need asendavad teisi materjale, mida muidu oleks kasutatud teatava funktsiooni täitmiseks.

Tekstiilijäätmed – jäätmetena käsitletakse kasutatud rõivaid/tekstiile siis, kui valdaja ei kavatse neid enam kasutada ning viskab need ära või kavatseb seda teha.

Sissejuhatus

Tekstiilide ja rõivaste tootmine ja tarbimine on globaalse mõõtmega valdkond, mis puudutab miljoneid inimesi üle maailma. Ainuüksi Euroopas töötab tekstiilisektoris 1,7 miljonit inimest¹. Rõivaste ja jalanõude tarbimine on Euroopa Liidus kasvanud viimase kahekümne aasta jooksul ligikaudu kolmandiku võrra² ning nende toodete globaalne tarbimine kasvab aastaks 2030 hinnanguliselt 63%³.

Rõivaste tootmine ja tarbimine on senimaani tuginenud lineaarsele ehk nn „tooda, kasuta, hülga“ majanduslikule mudelile, mis põhineb odaval ja kergesti kättesaadaval toormel ja energial ning odaval tööjõul. Viimase kahe kümnendi jooksul on selline majandusmudel tekitanud olukorra, kus toodetakse suuri koguseid madala kvaliteedi ja lühikese elueaga rõivaid, mis on omakorda suurendanud nõudlust odava tööjõu, toorme ja muude ressursside järele. See on toonud kaasa rõivaste ületarbimise ning rõiva- ja tekstiilijäätmete hüppelise kasvu. Hiljutised analüüsid näitavad, et ligikaudu 73% maailmas toodetud ja tarbitud rõivastest ja tekstiilidest suunatakse ladestamisele prügilasse või põletamisele⁴. Suurt osa kasutatud rõivastest saaks aga korduskasutada või töödelda ümber uuteks materjalideks või toodeteks⁵.

Üha suureneva keskkonnamõju ja ressursside raiskamise valguses on vältimatu tekstiilisüsteemi ringsemaks muutmine. Ringmajanduse põhimõtete laiem rakendamine moe- ja rõivatööstuses aitab luua võimalusi suureneva tarbimise ja jäätmetekke vähendamiseks. Vajame tooteid, mis on disainitud kestma ja mida on võimalik nende eluea lõpus materjalidena ringlusse suunata. Vajame hästi toimivaid ja mugavaid kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumissüsteeme ja sorteerimislahendusi, mis saavad efektiivselt teenindada korduskasutust toetavaid ärimudeleid ning tehnoloogiaid, mille abil saab kasutatud tekstiile töödelda kõrge kvaliteediga kangasteks ja muudeks materjalideks. Et tekstiilide ringlus saaks tõhusalt toimida, peavad tootjad võtma senisest suurema vastutuse oma toodete eluea pikendamiseks ja nende ringlusse suunamisel⁶. Olulise tähtsusega on ka tarbijate teadlikkus ja valmisolek tarbida teadlikumalt ning eelistada oma valikutes jätkusuutlikke, kasutatud ja ümbertöödeldud tooteid. Lisaks on üliolulise tähtsusega riikliku tasandi toetus poliitilise ja õiguslike meetmetena, mis aitavad kaasa moe- ja rõivatööstuse ringsemaks muutumisele.

2020. aasta märtsikuus võeti vastu uus ELi ringmajanduse tegevuskava⁷, mille eesmärgiks on edendada ressursside tõhusat kasutamist liikumisel ringse majanduse suunas ja säilitada

¹ EEA (2019). Textiles in Europe's circular economy

² European Environment Agency (2014). Environmental Indicators report

³ The Boston Consulting Group and Global Fashion Agenda (2017). The Pulse of the Fashion Industry

⁴ Ellen MacArthur Foundation (2017). A new textiles economy: Redesigning fashion's future. Ellen MacArthur Foundation. United Kingdom

⁵ Watson *et al.* (2017). Stimulating textile-to-textile recycling. Nordic Council of Ministers

⁶ Kant Hvass, K. (2016). Weaving a Path from Waste to Value: Exploring Fashion Industry Business Models and the Circular Economy. Copenhagen Business School

⁷ Circular Economy Action Plan. For a cleaner and more competitive Europe.

https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

bioloogilist mitmekesisust ning vähendada saastet⁸. Üheks prioriteetvaldkonnaks on ka tekstiilid ning rõivaste ja tekstiilide korduskasutuse ja ringlussevõtu edendamine. EL jäätmedirektiivi (*Waste Directive*, lühidalt WFD⁹) kohaselt peavad kõik liikmesriigid 1. jaanuariks 2025 sisse viima kasutatud rõivaste ja tekstiilide (sh tekstiilijäätmete) liigiti kogumise. Peale selle kaalub Euroopa Komisjon kehtestada 2024. aasta lõpuks kasutatud rõivaste ja tekstiilide korduskasutamise ja ringlussevõtu eesmärgid.

Balti riikide (sh Eesti) rõiva- ja tekstiilisektor on tegemas esimesi samme ringmajanduse põhimõtete rakendamise suunas. Vaatamata Eesti kultuuriruumi traditsioonidele kasutada rõivaid võimalikult pikalt ning neid ka parandada, on ringmajanduse põhimõtetele toimiv tänapäevane tekstiilitoodete kordus- ja taaskasutussüsteem tervikuna oma arengu alguses. Edasiste ringmajandust soodustavate tegevuste (sh poliitikameetmete) kavandamisel on oluline omada ülevaadet valdkonna tänasest olukorrast, rõivaste (nii uute kui ka kasutatud) tarbimisest ja ringlusse suunamise praktikatest ja kitsaskohtadest. Siiani on selline ülevaade nii Eesti osas kui ka teiste Balti riikide tasandil puudunud.

Käesolev kokkuvõte annab lühiülevaate Põhjamaade Ministrite Nõukogu projekti „Põhjamaade-Baltikumi ringse tekstiilisüsteemi suunas“ raames Eestis läbi viidud rõivaste ja kodutekstiilide analüüsi tulemustest. Paralleelselt Eestiga viidi samalaadsed uuringud läbi ka Lätis ja Leedus. Analüüsi käigus hinnati Eestis turule pandud uute ja kasutatud rõivaste ja tekstiilide koguseid, koostati ülevaade olemasolevatest kogumissüsteemidest ja korduskasutusskeemidest, analüüsiti rõiva- ja tekstiilijäätmete voogusid ning nende jäätmete käitlemislahendusi. Kogutud andmete valideerimiseks ja tagasiside kogumiseks korraldati kõigi uuringusse kaasatud sidusrühmadega (nt rõivaste kogujad, importijad, sortijad, korduskasutajad, jäätmekäitlejad ning rõivatootjate, brändide ja kaupmeeste, teadusasutuste ja ametkondade esindajad) kohtumised.

Analüüsis tugineti Põhjamaades varasemalt läbi viidud samalaadsete uuringute metoodikale, mida kohaldati vastavalt kohalikele oludele. Analüüsi metoodika põhines valitud huvirühmade küsitlustel ja intervjuudel (kohalikud omavalitsused, asjassepuutuvad ametkonnad, suuremad kasutatud rõivaste kogujad ja käitlejad), olemasolevate kirjalike andmete (varasemad uuringud, statistilised ülevaated) ning Keskkonnaagentuuri jäätmearuandluse infosüsteemi (JATS) andmete analüüsil.

Projekt viidi läbi Põhjamaade Ministrite Nõukogu toetusel. Lisaks toetas Eesti rõiva- ja tekstiilivoogude analüüsi läbiviimist Keskkonnaministeerium. Analüüsi viis läbi Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus (SEI Tallinn) koostöös Taani Konsultatsioonifirma Planmiljö.

Täname Eestis rõivaste kogumise, sortimise ja korduskasutusega tegelevaid organisatsioone, jäätmevaldkonna esindajaid, ettevõtete ja alaliitude esindajaid ja ametnikke, kes panustasid käesoleva uuringu läbiviimisse.

⁸ Euroopa roheline kokkulepe: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et

⁹ EL direktiiv 2018/851

1. Uute ja kasutatud rõivaste ja tekstiilide tarbimine

Eesti rõiva- ja tekstiilivoogude kaardistamisel on oluline hinnata Eesti turule pandud uute ja kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogust. Käesolevas peatükis on esitatud lühikokkuvõtte analüüsi tulemusel saadud vastavatest andmetest.

Uuring keskendus rõivastele ja kodutekstiilidele (kodumajapidamistes kasutatavad tekstiilid ja sarnased tekstiilitooted, mida kasutatakse avalikus- ja erasektoris). Põrandakattematerjale (nt vaibad), mööblikatteid ja patju, jalanõusid ja teisi tekstiile antud uuringus arvesse ei võetud.

Turule pandud uute tekstiilitoodete all on arvestatud tekstiile, millel on ühine nomenklatuur (*Common Nomenclature*¹⁰) – CN-kahekohalised koodid 61 ja 62 ja valik toodetest, millel on kood 63. See teeb kokku 39 erinevat tooteliiki. Kõik andmed impordi, ekspordi ja tootmise kohta käivad 2018. aasta kohta.

Turule pandud uute rõivaste ja kodutekstiilide arvutus põhineb järgmisel valemil¹¹:

$$\text{Turule pandud uued rõivad ja tekstiilid} = \text{Kohalik tootmine} + \text{Import} - \text{Eksport} \quad (1)$$

Tabel 1.1: .1 on esitatud kokkuvõtte uute rõivaste ja tekstiilide tarbimisest Eestis 2018. a andmete alusel. Nimetatud andmete põhjal võib öelda, et Eestis tarbitakse hinnanguliselt 16 400 tonni uusi rõivaid ja kodutekstiile, mis teeb 12,4 kg selliseid tekstiilitooteid ühe inimese kohta aastas.

¹⁰ Täpsem kirjeldus https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/what-is-common-customs-tariff/combined-nomenclature_en; nimekiri 2-, 4- ja 8-kohalistest CN-koodidest <http://www.cnwebb.scb.se/?language=GB>

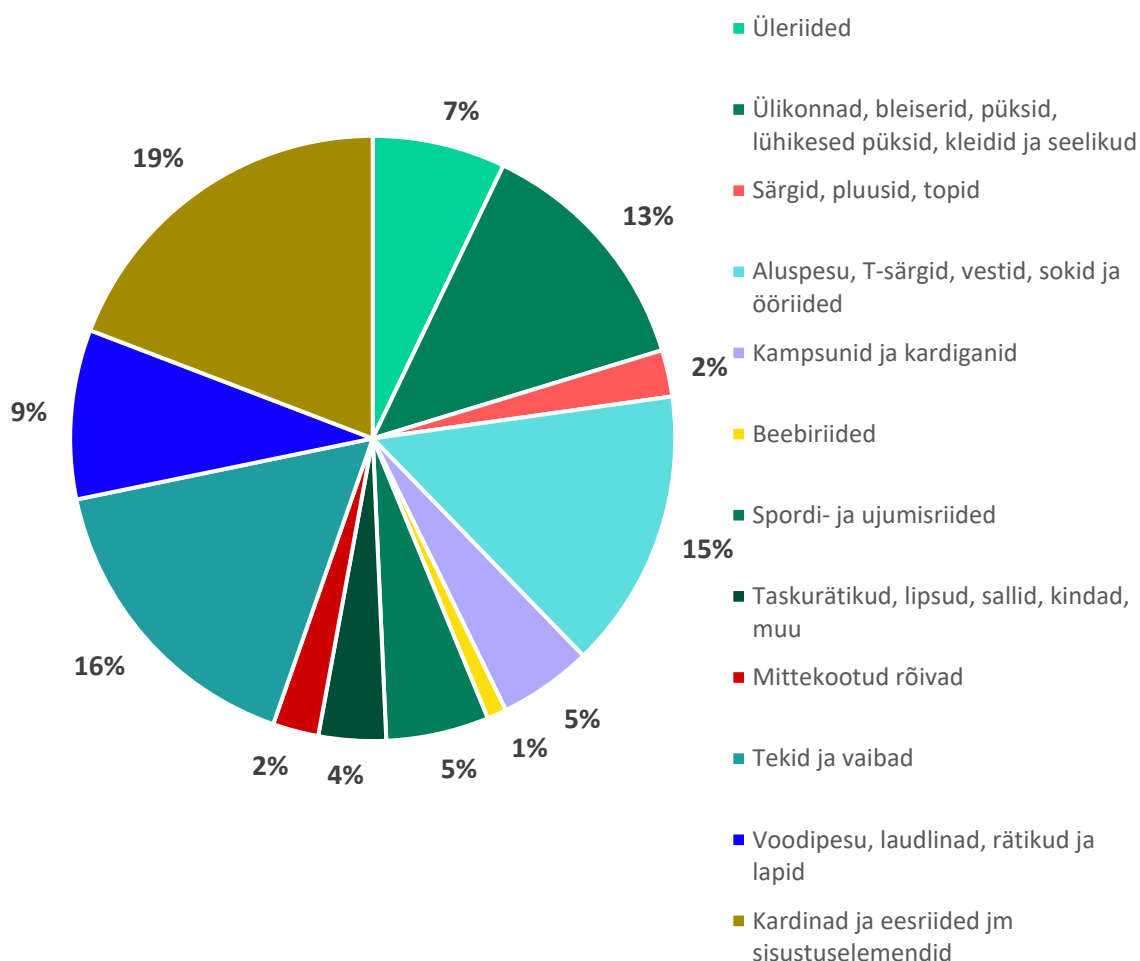
¹¹ Andmed 2018. aasta impordi ja ekspordi kohta saadi UN Comtrade andmebaasist. Kohalik tootmine 2018. aasta kohta on olemas ainult ProdCom-formaadis. ProdComi andmed konverteeriti CN-koodideks, kasutades Eurostat'i andmeid. Täpsem nimekiri on kättesaadav: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:PRODCOM_list

Tabel 1.1: Uute rõivaste ja tekstiilide tarbimine Eestis (2018)

Toode	Tonni	Kg/in
Üleriided	1162	0,88
Ülikonnad, bleiserid, püksid, lühikesed püksid, kleidid ja seelikud	2155	1,63
Särgid, pluusid, topid	407	0,31
Aluspesu, T-särgid, vestid, sokid ja ööriided	2447	1,85
Kampsunid ja kardiganid	817	0,62
Beebiriided	171	0,13
Spordi- ja ujumisriided	898	0,68
Plastiga kaetud / immutatud rõivad	21	0,02
Taskurätikud, lipsud, sallid, kindad, muu	589	0,45
Mittekootud rõivad	400	0,30
Kõik rõivad kokku	9068	6,87
Tekid ja vaibad	2686	2,04
Voodipesu, laudlinad, rätikud ja lapid	1480	1,12
Kardinad ja eesriided jm sisustuselemendid	3136	2,38
Kõik majapidamistekstiilid kokku	7303	5,54
RÕIVAD JA TEKSTIILID KOKKU	16 371	12,41

Kaubandusstatistika andmete põhjal tarbitakse Eestis peale rõivaste ka suures koguses majapidamistekstiile. Kõige suuremaks tarbitud tootegrupiks on kardinad, eesriided jm

sisustuselemendid, moodustades ligi viiendiku kõigist uute rõivaste ja tekstiilide kogusest. Rõivastest tarbitakse kõige enam aluspesu, T-särke, veste, sokke ja ööriideid, mis moodustab ligi 15% tekstiilitoodete kogutarbimisest (vt joonis 1.1).

Joonis 1.1 Uute rõivaste ja tekstiilide tarbimine Eestis (2018)

Tabel 1.2 on esitatud kasutatud rõivaste ja kaltsude¹² impordi ja eksporti iseloomustavad andmed (2017. a UN Comtrade andmete põhjal CN-koodidega 6309 ja 6310). Vastavalt nendele andmetele oli Eesti kasutatud rõivaste netotarbimine 2017. aastal 1259 tonni (netotarbimine on saadud imporditud ja eksporditud rõivaste ja kaltsude vahena). Analüüsitud andmed

¹² Kaltsude ehk kasutatud tekstiilide kogused on võetud UN Comtrade andmetest CN-koodiga 6310. Nimetatud andmebaasis käsitletakse kaltsudena ka muid tekstiilitooteid, nt nõör ja köis.

näitavad, et Eestist eksporditud kasutatud rõivaste ja kaltsude kogus on suurem võrreldes Eestisse imporditud kogustega. Seda saab seletada asjaoluga, et suurim kasutatud rõivaste ja tekstiilide importija ja eksportija tegeleb kasutatud rõivaste kogumisega ka Eesti tarbijatelt, samuti ekspordivad teised Eesti kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogujad kasutatud rõivaid ja tekstiile rahvusvahelistele turgudele (sh arengumaadesse).

Tabel 1.2 Kasutatud rõivaste ja kaltsude kaubandus (2017)

	Import	Eksport	Vahe
Kasutatud rõivad	10 389	10 939	-550
Kaltsud	149	859	-709
Kokku	10 538	11 797	-1259

Käesolevas uuringus kogutud andmete põhjal müüakse ja annetakse Eestis korduskasutuse eesmärgil kokku 3065 tonni kasutatud rõivaid aastas. Sellest kogusest pärineb 680 tonni Eestist (kohapeal kogutud ja Eestis müüdud või annetatud kasutatud rõivad ja tekstiilid) ning 2480 tonni teistest riikidest (imporditud ja Eestis müüdud või annetatud kasutatud rõivad ja tekstiilid). Seega võib hinnata, et Eestis tarbitakse kasutatud rõivaid ja tekstiile 2,4 kg inimese kohta aastas.

Kokkuvõttes võib analüüsi käigus saadud andmete põhjal öelda, et kokku tarbiti Eestis 2018. aastal rõivaid ja tekstiile (nii uusi kui ka kasutatuid) hinnanguliselt 19 530 tonni ehk 14,8 kg inimese kohta¹³. Sellest kogusest ligikaudu 16% moodustavad kasutatud rõivad ja tekstiilid.

¹³ Lätis ja Leedus tarbitakse käesoleva uuringu kohaselt uusi ja kasutatud rõivaid ja tekstiile oluliselt vähem kui Eestis, vastavalt 8,6 kg/inimese kohta ja 9,7 kg/inimese kohta, millest kasutatud rõivaste ja tekstiilide osakaal on vastavalt 30% ja 28%. Rõivaste ja tekstiilide tarbimiskoguste osast on Eesti pigem võrreldav Põhjamaadega. Näiteks Norras tarbitakse uusi ja kasutatud rõivaid ja tekstiile ligi 15 kg, Taanis aga ligi 17 kg inimese kohta. Allikas: Post-consumer textile circularity in the Baltic countries: current status and recommendations for the future, Nordic Council of Ministers, 2020.

2. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumine

Käesolevas peatükis antakse ülevaade kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumissüsteemist Eestis (nii korduskasutuse kui ka jäätmekäitluse perspektiivist).

Eestis toimub kasutatud rõivaste ja tekstiilide liigiti kogumine peamiselt kahel eesmärgil:

- 1) rõivaste ja tekstiilide kogumine korduskasutamise eesmärgil ning
- 2) kasutatud rõivaste ja tekstiilide kui jäätmete kogumine.

Liigiti kogumine toimub nõ kokkukande süsteemi põhiselt. Eestis pole kasutatud rõivaste ja tekstiilide liigiti kogumiseks nõ „ukse-eest-veo“ süsteemi siiani kasutatud.

Kasutatud rõivaid ja tekstiile kogutakse liigiti peamiselt järgmiste vahenditega:

- avalikku ruumi paigaldatud kogumiskonteinerid
- kogumispunktid, mis asuvad korduskasutus-/taaskasutuskeskustes ja kasutatud rõivaste poodides
- kaubanduskeskustes ja rõivakauplustes kogumine (eraldi kastid)
- kogumine jäätmejaamades (eraldi konteinerid kas korduskasutatavate rõivaste või valdavalt rõiva- ja tekstiilijäätmete jaoks)

Käesoleva uuringu käigus tuvastati üheksa suuremat organisatsiooni, kes koguvad Eestis kasutatud rõivaid ja tekstiile korduskasutuse eesmärgil. Nendest viis tegutseb mittetulundusühinguna (MTÜ) ja 4 äriühinguna, peaaegu kõigi organisatsioonide puhul on tegemist nõ sotsiaalse ettevõttega. Käesoleva analüüsi tegemisel jagasid oma andmeid kaks äriühingut ja kolm sotsiaalset ettevõtet/MTÜ-d.¹⁴

Kasutatud rõivaid ja tekstiile (eelkõige jäätmetena) võetakse vastu ka kohalike omavalitsuste (KOV) jäätmejaamades (vt detailsemat ülevaadet peatükist 2.2) Uuringus saadeti küsimustik 77 KOV-ile, et selgitada välja, kui paljud neist on taganud jäätmejaamades tingimused kasutatud rõivaste ja tekstiilide vastuvõtuks.¹⁵ Küsimustikule vastas 25% ehk 19 KOV-i. Jäätmejaamades jäätmetena kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmete (kood 20 01 10 rõivastele ja 20 01 11 kodutekstiilidele) kogused saadi jäätmearuandluse infosüsteemist. Lisaks saadeti päring kuuele

¹⁴ Kuna uuringus osalesid kõik suuremad Eestis tegutsevad kasutatud rõivaste kogumise ja korduskasutamisega tegelevad organisatsioonid, siis võib eeldada, et saadud kogumismahude hinnangud on ligilähedased tegelikkusele. Uuringus ei osalenud üks suurematest kogujatest ja üks bränd, kes pakub kogumisteenust poodides. Mõlema organisatsiooni kogumismahud on lisatud hinnangulisena (vt tabel 2.1).

¹⁵ Vastavalt kehtivale määrusele „Olmejäätmete sortimise kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused“ §-le 4¹ peab jäätmejaama tehniline varustus tagama rõiva- ja tekstiilijäätmete vastuvõtmise elanikkonnalt. Vt lisaks: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12779785?leiaKehtiv>

jäätmekäitlusettevõttele, et saada lisainfot jäätmejaamades kogutud tekstiili- ja rõivajäätmete edasise käitluse kohta. Päringule vastasid neli jäätmekäitlusettevõtet.

Analüüsi tulemused näitavad, et aastas kogutakse liigiti 4870 tonni kasutatud rõivaid ja tekstiile. Nimetatud kogus sisaldab nii kasutatud rõivaid ja tekstiile kogumise ja korduskasutamisega tegelevate organisatsioonide (edaspidi korduskasutusorganisatsioonide) poolt kui ka jäätmejaamades liigiti kogutud kasutatud rõivaid ja tekstiile (sh rõiva- ja tekstiilijäätmeid)¹⁶ (vt Tabel 2.1).

Tabel 2.1. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide liigiti kogumine (2018)

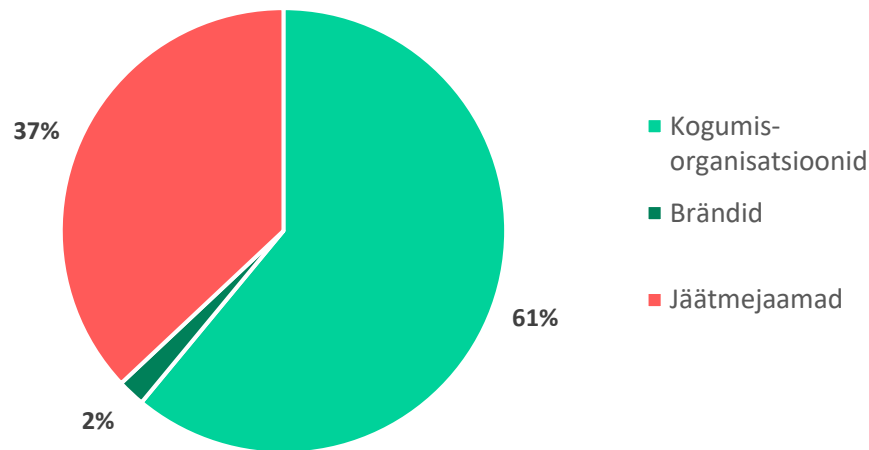
	Kaupluste arv	Avalike kogumiskonteinerite arv	Kogutud rõivaste kogus (t)
Organisatsioon 1	19		180
Organisatsioon 2	11	16	1152
Organisatsioon 3	1		14
Organisatsioon 4	23	45	806
Organisatsioon 5			0,4
Liigiti kogumine jäätmetena, rõivajäätmed jäätmekoodiga 20 01 10			762
Liigiti kogumine jäätmetena, tekstiilijäätmed jäätmekoodiga 20 01 11			1042
KOKKU	57	61	3957
<i>Organisatsioon 6 (eeldatud)</i>		45	806*
<i>Bränd</i>			106*
KOKKU koos eeldatud kogustega	57	106	4868

¹⁶ Siia on sisse arvestatud hinnanguline kasutatud rõivaste kogus, mida eeldatavalt võiks koguda üks uuringus mitteosalenud korduskasutusorganisatsioon ja bränd.

*Hinnanguline kogus, arvestades nende välja pandud kogumiskonteinerite arvu ja teiste sarnaste kogumissüsteemide kogumistulemusi.

Seega kogutakse liigiti kokku hinnanguliselt 30% aasta jooksul turule pandud uutest rõivastest ja tekstiilidest.

Kasutatud rõivastest ja tekstiilidest koguvad korduskasutuse eesmärgil kõige suurema osa (61%) korduskasutusorganisatsioonid. Uuringus mitteosalenud brändi kogumissüsteemi kaudu kogutakse hinnanguliselt 2% kasutatud tekstiilidest. Ülejäänud kogus (37%) kogutakse liigiti kokku jäätmetena eelkõige jäätmejaamades (vt Joonis 2.1. **Liigiti kogutud rõivaste ja tekstiilide osakaalud kogujate kaupa**).

Joonis 2.1. Liigiti kogutud rõivaste ja tekstiilide osakaalud kogujate kaupa

2.1. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumine korduskasutuseks

Vastavalt uuringule kogutakse Eestis korduskasutuseks kasutatud rõivaid ja tekstiile kokku hinnanguliselt 3065 tonni aastas¹⁷.

Korduskasutusorganisatsioonid koguvad kasutatud rõivaid ja tekstiile eelkõige enda asukohas/kauplustes asuvates kogumispunktides. Peale selle kasutavad kaks korduskasutusorganisatsiooni kasutatud ja korduskasutuseks mõeldud rõivaste ja tekstiilide

¹⁷ Siia on sisse arvestatud ka uuringus mitteosalenud organisatsiooni ja brändi kogutud hinnanguline kasutatud rõivaste kogus. Kui nimetatud hinnanguline kogus välja jätta, siis uuringu käigus tagasisidet andnud viie organisatsiooni kogutud rõivaste kogus oli 2153 tonni aastas.

kogumiseks avalikke kogumiskonteinereid¹⁸. Uuringus kogutud andmete põhjal oli Eestis 2018. aastal 106 kogumiskonteinerit kasutatud rõivaste ja tekstiilide jaoks. Ligikaudu pooled kogumiskonteineritest kuuluvad KOV-idele. Organisatsioon 4 teeb koostööd KOV-idega tagades nende konteinerite tühjendamise ja kogutud rõivaste edasise käitlemise. Tallinn oli esimene kohalik omavalitsus, kes soetas kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumiseks konteinerid ja paigutas need linnaruumi. Nii Tallinnas kui selle lähivaldades oli 2019. aasta seisuga kokku 31 kogumiskonteinerit. Samasugune KOV-ide ja nimetatud korduskasutusorganisatsiooni vaheline konteinerkogumise koostöömudel on laienenud tänaseks ka Tartusse, Kuressaarde ja mujale Saaremaale. Konteinerid on märgistatud vastava teabega, mis selgitab, milliseid rõivaid ja esemeid võib konteinerisse panna. Konteineritesse võib panna ainult puhtaid, korralikke ja kasutuskõlblikke rõivaid ja tekstiile (sh mänguasju ja jalanõusid), mis sobivad korduskasutuseks.

Peale KOV-idele kuuluvate avalike konteinerite kogub ka Organisatsioon 6 kasutatud rõivaid ja tekstiile oma avalike konteineritega. Nende kodulehe andmetel kasutasid nad 2018. aasta seisuga 45 konteinerit, mis asusid Harjumaal, Läänemaal ja Raplamaal. Nimetatud organisatsioon ei jaganud andmeid kogutud kasutatud rõivaste ja tekstiilide koguse ja käitlemise kohta. Selle tõttu on nende kogutud rõiva- ja tekstiilikogused uuringus esitatud hinnanguliselt (vt Organisatsioon 6, Tabel 2.1).¹⁹

Viimastel aastatel on turule tulnud ka mitmed muud ettevõtted ja organisatsioonid, mis tegelevad kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumisega. Näiteks Organisatsioon 5 kogub Eestist brändirõivaid, millele on kehtestatud kvaliteedistandardid. Lisaks kogub üks ettevõtte kasutatud rõivaid oma brändi poodides. Viimati mainitud ettevõtte keeldus samuti antud uuringu jaoks oma andmete jagamisest ning nende poolt kogutud andmed on eeldatud võttes aluseks nende veebilehel jagatud koondandmeid andmeid.

Avalikku ruumi paigutatud konteineritega kogutud rõivaste ja tekstiilide kogused on aasta-aastalt suurenenud, moodustades juba valdava osa Eestis korduskasutuseks kogutud kasutatud rõivastest ja tekstiilidest. Organisatsioon 4 puhul on konteineritega kogumine suurenenud aastatel 2017–2018 isegi 40%. Kuigi nende kogutud kogused on suurenenud, on müüdavate (eelkõige korduskasutusse suunatud) ja jäätmetena lõppkäitlusesse saadetavate rõivaste osakaal antud organisatsiooni puhul jäänud viimaste aastate jooksul ligikaudu samaks. Nimetatud organisatsioon teeb koostööd erinevate partneritega, kellele saadetakse rõivad ja tekstiilid nii korduskasutuseks kui ka ringlussevõtuks (eelkõige väljaspool Eestit). Organisatsioon 2 andmetel on nende kogumine suurenenud, kuid samal ajal on kogutud rõivaste kvaliteet langenud.

Kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogutud mahtude suurenemine on ühelt poolt seotud inimeste teadlikkuse tõusuga ning teisalt üha laieneva kogumisvõrguga. Kogumispunkte/konteinereid on tulnud juurde inimestele kättesaadavates piirkondades, mis muudab kasutatud rõivaste ja tekstiilide annetamise mugavamaks ja lihtsamaks. Samal ajal märgivad kogujad, et koos

¹⁸ Üksikud korduskasutamiseks mõeldud rõivaste kogumiskonteinerid on paigutatud ka mõne KOV-i jäätmejaama.

¹⁹ Kuigi nimetatud organisatsioon on kooskõlastanud sellise kogumisviisi ka asjakohaste omavalitsustega, pole nad siiski täpsemat infot kogutud rõiva- ja tekstiilikoguste ja nende edasise käitlemise kohta KOV-idele esitanud.

tekstiilidega visatakse konteineritesse ka muid jäätmeid, mis viitab vajadusele suurema teavitustöö järele. Suurem kogumisvõrk on viinud ühtlasi ka suuremate kogujate turuosa suurenemiseni.

2.2. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide liigiti kogumine jäätmejaamades

Vastavalt JATS-ile koguti Eestis elanikkonnalt 2018. aastal liigiti kokku 1804 tonni rõiva- ja tekstiilijäätmeid (vt Tabel 2.1), mis on 8% rohkem kui 2017. aastal. Analüüsi tulemuste kohaselt kogutakse rõiva- ja tekstiilijäätmeid liigiti 25 jäätmejaamas üle Eesti.²⁰ Seega võib öelda, et valdav osa jäätmejaamasid tekstiilijäätmete liigiti kogumise nõuet ei täida²¹. Lisaks jäätmetena kogumisele on võimalik mõnes jäätmejaamas kasutatud rõivaid ja tekstiile üle anda ka korduskasutuseks. Sellisel juhul on nendes jäätmejaamades välja pandud kasutatud rõivaste kogumiskonteinerid, mida opereerivad korduskasutusorganisatsioonid. Jäätmejaamades korduskasutuse eesmärgil eraldi kogutud rõivaste kogused on kajastatud rõivaste ja tekstiilide korduskasutuse all (vt ptk 2, Tabel 2.1).

Jäätmejaamades liigiti kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmed deklareeritakse vastava jäätmekoodiga (rõivajäätmed jäätmekoodiga 20 01 10 ja tekstiilijäätmed jäätmekoodiga 20 01 11) ning nende edasise käitlemise viivad läbi jäätmekäitlusettevõtted. Kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmeid käideldakse üldjuhul kas prügilasse ladestades või põletamise teel (juhul kui neid käideldakse segaolmejäätmetena), kuna Eestis puudub võimalus suuremas mahus rõivaste- ja tekstiilijäätmete ringlusse võtmiseks.

²⁰ Vastavalt JATS-i andmetele

²¹ Vastavalt kehtiva määruse „Olmejäätmete sortimise kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused“ §-ile 4¹ peab jäätmejaama tehniline varustus tagama rõiva- ja tekstiilijäätmete vastuvõtmise elanikkonnalt. Vt lisaks: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12779785?leiaKehtiv>

3. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide käitlus

Käesolevas peatükis antakse ülevaade kasutatud rõivaste ja tekstiilide lõppkäitlusest. Liigiti kogutud kasutatud rõivastest ja tekstiilidest üle poole ehk ligikaudu 2408 tonni aastas suunatakse lõppkäitlusesse jäätmetena kas ladestamise või vähemal määral põletamise teel. Valdav osa sellistest rõivajäätmetest kogutakse jäätmejaamades (vt Tabel 3.1).

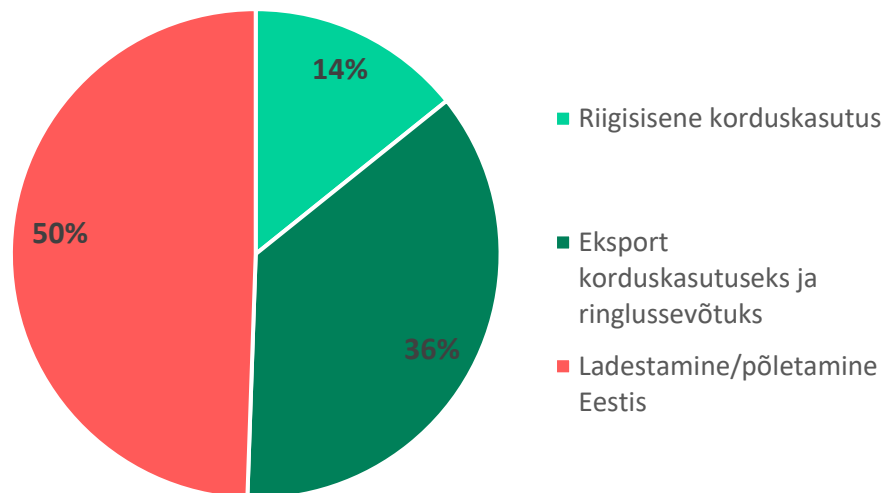
Tabel 3.1. Liigiti kogutud kasutatud rõivaste ja tekstiilide käitlus, tonnides (2018)

	Kogutud	Müüdud kordus-kasutuseks Eestis	Annetatud kordus-kasutuseks Eestis	Müüdud või annetatud hulgimüüjale	Eksporditud sortimata	Eksporditud kordus-kasutuseks	Eksporditud ringlusse-võtuks	Käideldud jäätmetena Eestis
Organisatsioon 1	180	99	63					18
Organisatsioon 2	1152	384	26				218	525
Organisatsioon 3	14	4	9					1
Organisatsioon 4	806	97		12		259	379	60**
Organisatsioon 5	0,4					0,4		
Liigiti kogumine rõivajäätmetena, (20 01 10)	762							762
Liigiti kogumine tekstiilijäätmetena, (20 01 11)	1042							1042
KOKKU	3957	584	97	12		259	596	2408
Organisatsioon 6 (eeldatud)	806*					806*		
Bränd					106			
KOKKU koos eeldatud kogustega	4763	584	97	12	106	1065	596	2408

*Hinnanguline kogus

**Selles jäätmekoguses võib olla lisaks tekstiilijäätmetele ka muid jäätmeid (nt käekotte, pakendeid)

Analüüsi tulemustele tuginedes läheb Eestis kogutud kasutatud rõivastest 36% ekspordiks (valdavalt korduskasutuseks ja vähemal määral ringlussevõtuks, väiksem kogus eksporditakse sorteerimata) ning ligikaudu 14% korduskasutatakse Eestis (vt Tabel 3.1 ja Joonis 3.1).

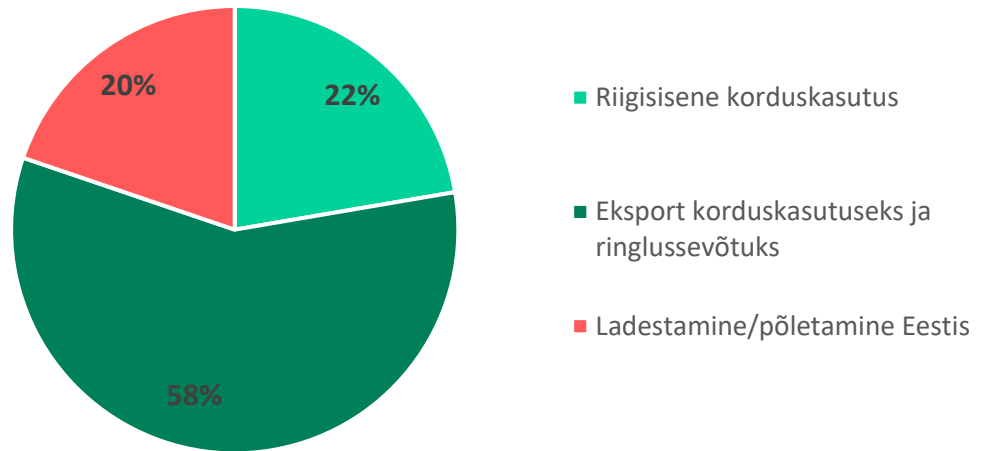

Joonis 3.1. Liigiti kogutud rõivaste ja tekstiilide käitlus

3.1. Korduskasutuseks kogutud rõivaste ja tekstiilide käitlus

Eestis korduskasutuseks kogutud kasutatud rõivad ja tekstiilid sorteeritakse riigisiselt erinevatesse (enamasti kvaliteedi järgi) kategooriatesse. Vastavalt uuringu andmetele müüakse Eestis kogutud kõrgema kvaliteediga riided kohalikes korduskasutuspoodides/keskustes (584 tonni aastas, vt. Tabel 3.1). Rõivad ja tekstiilid, mida ei õnnestu kohalikes korduskasutuspoodides müüa (97 tonni aastas, vt. Tabel 3.1), kuid mis on veel korduskasutatavad, lähevad annetuseks erinevatele sotsiaaltoetuskandjatele ja MTÜ-dele (näiteks varjupaikadele).

Kui vaadelda kohalikku korduskasutussektorit (jättes välja jäätmejaamades kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmed), siis 2018. aastal kogutud kogumahust 3065 tonnist kogutud rõivastest ja tekstiilidest 58% eksporditakse, 22% korduskasutatakse Eestis ning 20% läheb lõppkäitlusesse kas ladestamise või põletuse teel (vt Joonis 3.2). Prügilasse suunatakse tavaliselt sorteerimisjäädid ja korduskasutuseks kõlbmatud rõivad ja tekstiilid ning lisaks ka sorteerimisel tekkivad muud mitte-tekstiilsed jäätmed.

Joonis 3.2. Korduskasutuseks kogutud rõivaste ja kodutekstiilide käitlemine

Korduskasutatavate rõivaste ja tekstiilide eksportsihtriikide seas nimetasid küsitletud korduskasutusorganisatsioonid erinevaid Aafrika riike, kuhu rõivad saadetakse kas edasimüügi eesmärgil või annetustena. Organisatsioon 4 saadab lisaks madalama kvaliteediga kasutatud rõivad eeldatavalt ringlussevõtuks Pakistani. Antud organisatsioon sorteerib kogutud rõivaid ja tekstiile vastavalt partnerite soovitud kategooriatele. Neil on pikaajaline koostöö erinevate partneritega ja tänu sellele on nende kategooriate nimekiri pidevalt täienenud ning ära visatavate kasutatud rõivaste kogus on püsinud aastaid üsna stabiilsena.

Organisatsioon 2 tegi 2018. aastal turu-uuringu (Eesti, Baltikum, Ida- ja Kesk-Euroopa), kus prooviti leida turge nende kogutud ja sorteeritud rõivastele ja tekstiilidele. Organisatsiooni sõnul on rõivaste kogused aastatega suurenenud, samas on suurenenud ka tekstiilide hulk, mille kvaliteet on madal ning mida ei ole võimalik realiseerida oma kauplustes ega kohalike koostööpartnerite võrgu kaudu. Uuringu tulemusena tõdeti, et tarbijajärgsete kasutatud rõivaste ja tekstiilide turg meie lähiriikides ja Euroopas on üleküllastunud ning Eestis kogutud ning eelsorteeritud rõivad ja tekstiilid ei ole piisavalt hea kvaliteediga, mistõttu on nende riistadele ja tekstiilidele kasumlikke korduskasutusturge väljaspool Eestit raske leida. Et kogutu teiste riikide ümbertööstlustehastesse ringlusse saata, tuleb organisatsioonil endal tasuda transpordiga seotud kulud, mis on ühele mittetulundusorganisatsioonile suur kulu. Kogutut materjalina otse ümbertööstlustehastesse müüa on samuti keeruline, sest see eeldab puhtaid sorteeritud materjale (nt vill, puuvill), mille sorteerimise võimekust täna organisatsioonil (ja kogu Eestis) ei ole. Samas on rõivaste ja tekstiilide ringlussevõetuga seotud turud tihedasti seotud suurte Euroopa sorteerijatega, kes eelistavad osta kokku sorteerimata kaupa, sest sorteerimata kaubast välja sorteeritud kvaliteetne (korduskasutatav ja seega kõrgema väärtusega) kaup toetab finantsiliselt madala kvaliteediga riie ümbertööstlusesse suunamist ja katab sellega seotud kulusid (transport jms).

Vastavalt kättesaadavatele kaudsetele andmetele, mis on kajastatud veebilehel, võib eeldada, et Organisatsioon 6 (keeldus antud projekti jaoks oma andmeid jagamast) saadab enda kogutud

kasutatud rõivaid Aafrikasse, suure tõenäosusega valdavalt korduskasutuseks. Ei ole teada, kui suur osa nende kogutud rõivastest ja tekstiilidest käideldakse muul viisil.

Käesoleva analüüsi läbiviimise ajal puudus Eestis ja teistes Balti riikides märkimisväärne kasutatud rõivaste ja tekstiilide ringlussevõtu võimalus. Vähemal määral toodetakse kasutatud rõivastest ja tekstiilidest puhastuskaltse. Seega võib eeldada küsitluste põhjal, et ligikaudu 604 tonni kasutatud rõivaste ja tekstiilide sorteerimisel tekkivatest tekstiilijäätmetest läheb kõrvaldamisse²² (eelkõige ladestatakse prügilasse või antakse segaolmejäätmetena üle ning põletatakse).

Kõik uuringus osalenud kogujad märkisid, et kohaliku ringlussevõtuvõimaluse puudumine on suur probleem ning madala kvaliteediga ja korduvkasutuseks kõlbmatute rõivaste ja tekstiilide välismaale saatmine on keeruline ja kulukas protsess. Kogujad kulutavad suuri summasid madala kvaliteediga ja korduskasutuseks kõlbmatute rõivaste ja tekstiilide jäätmekäitlusteenustele. Organisatsioonidele, mis töötavad valdavalt heategevuse põhimõttel, on see väga suur kuluartikkel. Kui kasutuskõlbmatute rõivaste ja tekstiilide osakaal kogutud rõivastest ja tekstiilidest suureneb veelgi, siis võib see oluliselt pärssida organisatsioonide tegevust, eriti arvestades kohustusliku rõivaste ja tekstiilide liigiti kogumise nõudega, mis hakkab kehtima alates 2025. aastast.

3.2. Jäätmejaamades liigiti kogutud rõivaste ja tekstiilide käitlus

KOV-ide jäätmejaamasid opereerivad jäätmekäitlejad suunavad jäätmejaamades liigiti kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmed üldjuhul prügilasse ladestamisele või harvemini ka põletusse. Ühe jäätmejaama esindaja sõnul on nende kogutavate rõiva- ja tekstiilijäätmete kogus üsna väike (kuni 7 tonni aastas). Rõivad ja tekstiilid, mis nende jaama jõuavad, on tavaliselt räpased ja hallitanud. Nende korduskasutus on seetõttu piiratud ning neid arvestatakse antud jäätmejaamas segaolmejäätmetena. Jäätmejaamadesse toodud rõiva- ja tekstiilijäätmetes võib siiski olla ka korduskasutuseks kõlblikke rõivad ja tekstiile, mida üldjuhul kogutud rõivamassist ei eraldata, kuna jäätmekäitlustevõtted kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmete eraldi sorteerimisega ei tegele. Selle peamiseks põhjuseks on see, et Eestis ja ka lähipiirkonnas puuduvad võimalused rõiva- ja tekstiilijäätmete ringlussevõtuks. Vähemal määral toodetakse kasutatud rõivastest ja tekstiilidest puhastuskaltse, aga sellise tegevuse maht on väga piiratud. Nii on kujunenud välja olukord, kus KOV-id täidavad kasutatud rõivaste vastuvõtmise kohustust jäätmejaamades, aga sel moel kogutud jäätmed lõppkokkuvõttes siiski suunatakse prügilasse või põletusse.

²² Antud koguses võib olla ka väiksemas koguses muid jäätmeid nt pakend vms, mis antakse koos tekstiilist sorteerimisjääkidega üle jäätmekäitlejatele.

4. Kasutatud rõivad ja tekstiilid jäätmetena

Suur osa kasutatud rõivaid ja tekstiile visatakse majapidamiste poolt peale kasutamist üldjuhul segaolmejäätmetesse. Nii toimub selliselt kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmete käitlemine juba koos segaolmejäätmetega, milleks Eestis on kas masspõletus jäätmepõletustehases või ladestamine prügilasse (vähemal määral segaolmejäätmetest toodetakse ka prügikütust, mida kasutatakse tsemenditööstuses).

Tabel 4.1 Rõivad ja tekstiilid jäätmetena

Jäätmeliik	Kogus
Tekstiilid segaolmejäätmetes	14 842 tonni
Liigiti kogutud ja jäätmetena käideldud rõivad ja tekstiilid	1804 tonni
Kokku	16 464 tonni

Kasutatud rõivaste ja tekstiilide osakaalu segaolmejäätmetes on Eestis uuritud erinevates üle-eestilistes sortimisuuringutes²³. Segaolmejäätmete tekkekoguse ja tekstiilijäätmete osakaalu põhjal (segaolmejäätmed sisaldavad ligikaudu 5% rõiva- ja tekstiilijäätmeid) on võimalik arvutada tekstiilijäätmete kogus, mis suunatakse aastas segaolmejäätmete hulgas käitlusse (põletamise või prügilasse ladestamisele).²⁴ Toetudes 2018. aasta andmetele, on segaolmejäätmetes sisalduv rõiva- ja tekstiilijäätmete kogus hinnanguliselt 14 842 tonni aastas (vt Tabel 4.1).

Vastavalt JATS-ile ladestatakse 25% segaolmejäätmetest prügilasse ja eeldatavalt ülejäänud 75% läheb põletusse. Kui kohaldada üldistusena sama suhet segaolmejäätmetes sisalduvatele tekstiilijäätmetele, siis võiks hinnanguliselt olla aastas ladestamisele minevate rõiva- ja tekstiilijäätmete kogus 3710 tonni, ülejäänud 11 132 tonni läheb põletamisele.

Peale segaolmejäätmetes sisalduvate rõiva- ja tekstiilijäätmete suunatakse prügilasse ladestamisele ja vähemal määral ka põletusse jäätmejaamades liigiti jäätmetena kogutud kasutatud rõivad (ligikaudu 1804 tonni aastas, vt peatükk 2.3 Tabel 4).

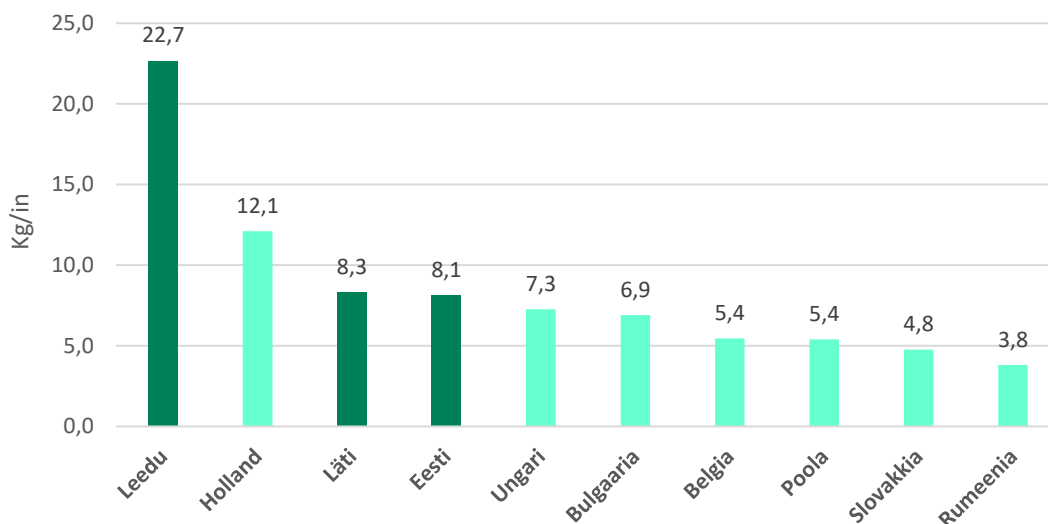
²³ Segaolmejäätmete sortimisuuring. SEI Tallinn, 2013

²⁴ Vastavalt JATS-ile oli segaolmejäätmete kogus 2018. aastal 329 103 tonni. See kogus ei vasta üle-eestiliste sortimisuuringute ajal analüüsitud tüüpilistele kodumajapidamistest ja muudest sarnastest allikatest pärinevatele segaolmejäätmetele. Vastavalt keskkonnaministeeriumi tellitud uuringule võiks sortimisuuringu tulemusi kajastada ligikaudu 10% väiksem segaolmejäätmete kogus (Pakendiaruande koostamise meetodika analüüs ja kaasajastamine. SEI Tallinn, 2017). Nii võiks segaolmejäätmetes sisalduvate rõivajäätmete koguse aluseks võtta 296 851 tonni (2018. a andmete põhjal).

Kokku tekib Eestis 16 645 tonni rõiva- ja tekstiilijäätmeid aastas. Selles koguses sisalduvad nii segaolmejäätmetes leiduvad tekstiilijäätmed (14 842 tonni) kui ka jäätmejaamades liigiti kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmed (1804 tonni). See kogus on väiksem, kui meie analüüsis toodud aastane rõivaste- ja tekstiilide tarbimine (uute ja korduskasutatud rõivaste turule pandud kogus 19 530 tonni, vt peatükk 1). Erinevus võib tuleneda arvestusmetoodikate (kaubandusstatistika ja jäätmearvestus) erinevusest. Peale selle tuleb arvestada ka seda, et uute rõivaste turule panemise statistika ei kajasta e-kaubanduse koguseid, tarbijate välismaalt ostetud rõivaid, tarbimistsükleid jms faktoreid.

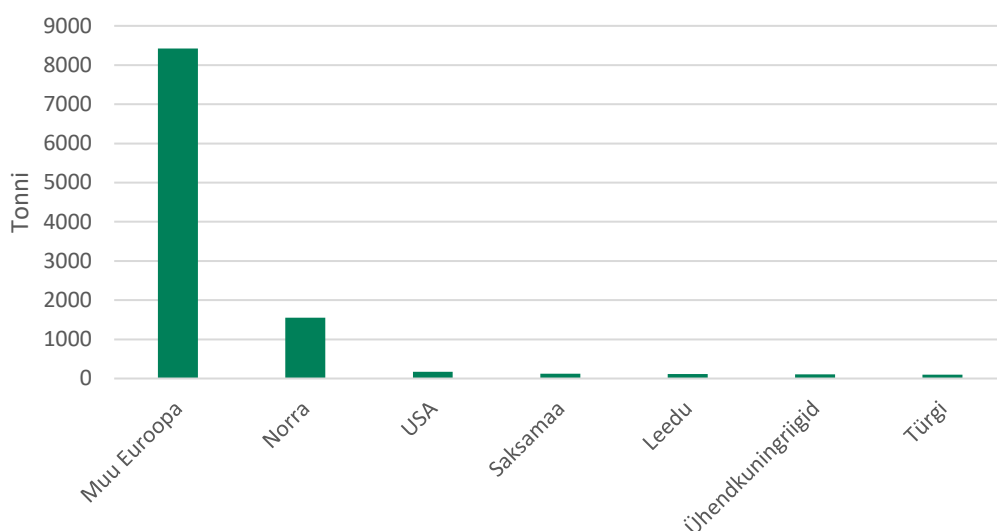
5. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide import ja eksport

Eesti koos Läti ja Leeduga on olulised kasutatud rõivaste ja tekstiilide importijad Euroopa Liidus (vt. Joonis 5.1). Kui vaadata imporditud rõivaste kogust elaniku kohta, siis Eesti on Euroopas kasutatud rõivaste ja tekstiilide importimise osas riikide seas neljandal kohal. Riigid, kust Eestisse valdavalt imporditakse, on ära toodud Joonisel 5.2.

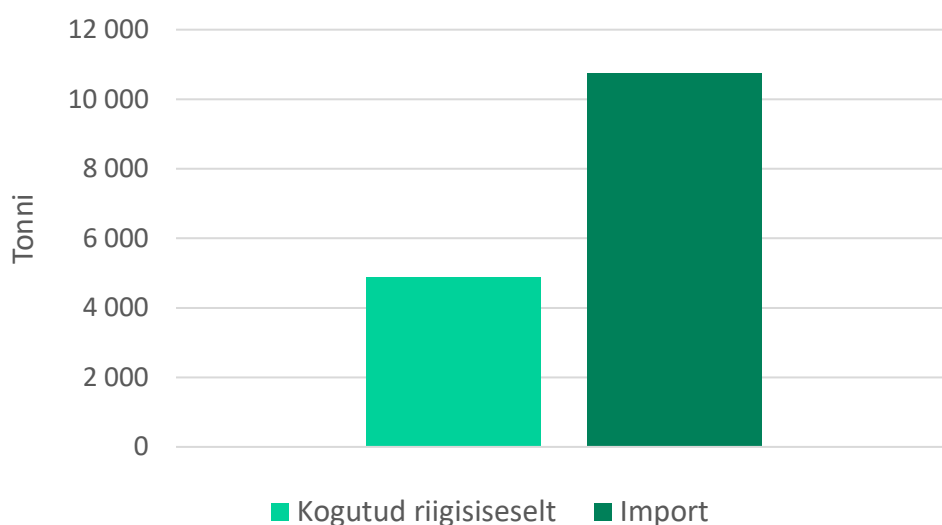
Joonis 5.1 Top 10 Euroopa kasutatud rõivaste ja tekstiilide importjad, kg elaniku kohta (2018)

Välismaalt Eestisse imporditakse nii sorteeritud kui sorteerimata rõivaid ja tekstiile. Sorteeritud kaubad lähevad otse kohalikuks korduskasutuseks, sorteerimata tekstiilid sorteeritakse ning suunatakse osaliselt kohalikuks korduskasutuseks (müük või annetus) ja suures enamuses eksporditakse välisturgudele korduvkasutuseks või ümbertöötluseks. Korduskasutuseks kõlbmatud materjalid võidakse saata globaalsetele ringlussevõtuturgudele või käideldakse jäätmetena riigisiselt.

Joonis 5.2 Riigid, kust Eestisse imporditakse kasutatud rõivaid ja tekstiile²⁵

Koguste poolest vaadatuna imporditakse Eestisse rohkem kasutatud rõivaid ja tekstiile kui kohapeal kogutakse (vt Joonis 5.3). Mujalt maale toodud kasutatud rõivad ja tekstiilid võivad potentsiaalselt omada negatiivset mõju kohalikule ringmajandusele, sest kohalikul turul võivad domineerida sisse toodud kõrgema kvaliteediga tooted.

Joonis 5.3 Imporditud ja riigisiselt kogutud kasutatud rõivaste ja tekstiilide koguste võrdlus (2018)

²⁵ Enamus importriikidest ei ole võimalik eristada. Allikas: UN Comtrade <https://comtrade.un.org/data>

Uuringu käigus tuvastati suuremad kasutatud rõivaste ja tekstiilide importijad ja eksportijad, kellele saadeti küsimustik, et välja selgitada nende käideldavad rõivakogused, nende päritolu- ja sihtriigid. Kokku vastasid 4 organisatsiooni, kelle turuosa on hinnanguliselt 85% importturust.

Tabel 5.1. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide import ja käitlus, tonnides (2018)

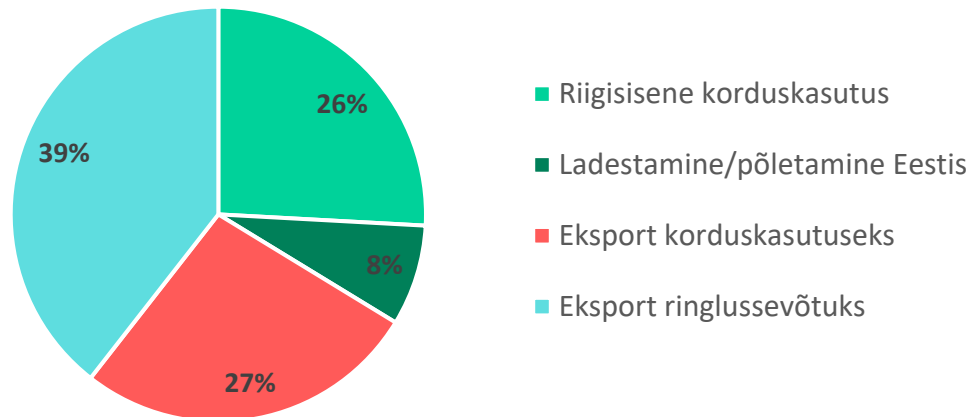
	Import	Kordus- kasutus Eestis	Käideldud jäätmek- tena Eestis	Eksport kordus- kasutus- eks	Eksport ringlusse- võtuks
Organisatsioon 1	1200	1080	120		
Organisatsioon 4	7715	930	518*	2211	3250
Organisatsioon 7	30	21	9		
Organisatsioon 8	100	100			
KOKKU	9045	2131	647	2211	3250
<i>IMPORTIJAD (eeldatud)</i>	<i>1498</i>	<i>353</i>	<i>107</i>	<i>366</i>	<i>538</i>
KOKKU, k.a eeldatud	10 543	2484	754	2577	3788

*Selles prügikoguses võib olla lisaks tekstiilprügile muu hulgas ka käekotte, plasti ja muud prügi

5.1. Import

Uuringus tuvastati kokku 10 suuremat organisatsiooni, kes impordivad kasutatud rõivaid ja tekstiile. Nendest vastas küsimustikule neli suuremat organisatsiooni. Nende organisatsioonide imporditav tekstiilide ja rõivaste kogus katab hinnanguliselt ligikaudu 85% kogu turu impordi- ja hulgisektorist (vt ka **Error! Reference source not found..1**). Väiksemad importijaid (nt kogudused ja MTÜ-d) antud uuringu valimisse ei mahtunud.

10 543 tonnist imporditud kasutatud rõivastest ja tekstiilidest läheb 26% korduskasutuseks Eestis, 39% eksporditakse edasiseks käitluseks (eeldatavalt ringlussevõtuks teistes riikides), 27% eksporditakse korduskasutuseks ja 8% läheb valdavalt Eestis kõrvaldamisse (elkõige prügilasse ladestamisele) (vt Joonis 5.4).

Joonis 5.4. Imporditud kasutatud rõivaste ja tekstiilide käitlus

Peamisel importijal on Eestis suur sorteerimiskeskus. Eesti on selle organisatsiooni jaoks tarneahelas vaheetapp, kust peale sorteerimist suunatakse üks osa rõivaid ja tekstiile kohaliku korduskasutusse ning ülejäänud rõivad ja tekstiilid suunatakse ekspordiks erinevatesse piirkondadesse ja riikidesse (näiteks Aafrika ja Pakistan). Osad väiksemad kasutatud rõivaid ja tekstiile importivad ettevõtted toovad rõivad ja tekstiilid sorteerimata kujul Eestisse ning müüvad edasi väiksematele korduskasutuspoodidele, kuid nende firmade turuosa on aastate jooksul langenud.

5.2. Eksport

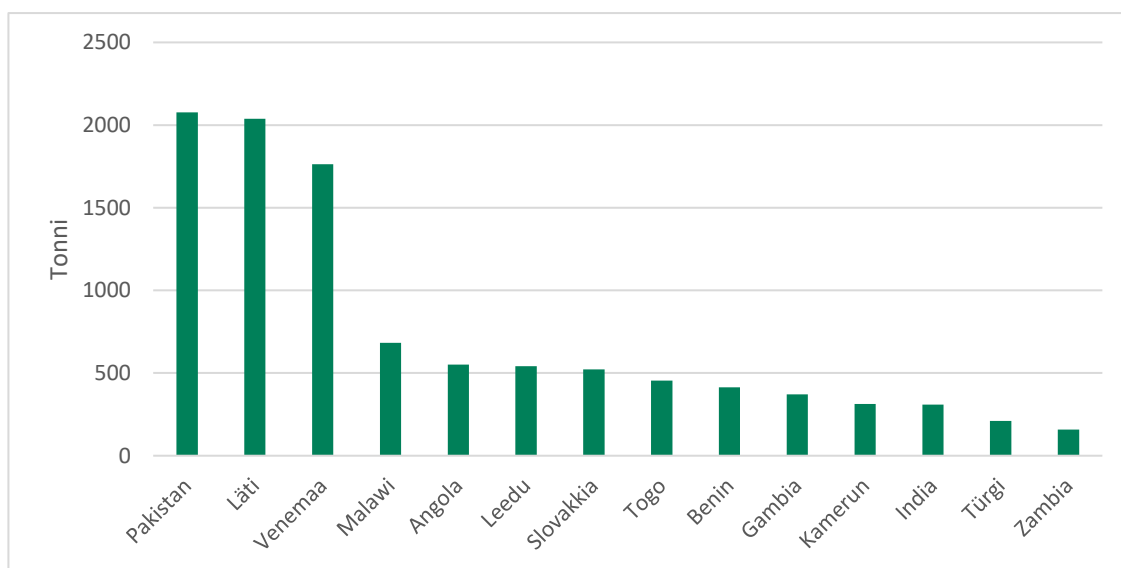
Uuringu intervjuude andmetele tuginedes ekspordivad organisatsioonid aastas 6365 tonni kasutatud rõivaid ja tekstiile ringlussevõtuks ja korduskasutuseks. Lisaks eksporditakse 1662 tonni Eestis kogutud rõivaid ja tekstiile, mis teeb kokku ligi 8030 tonni. Statistiliste andmete põhjal (Tabel 1.2) aga eksporditakse aastas 10 939 tonni kasutatud rõivaid ja tekstiile. Nii suur vahe küsimustikel põhinevate andmete ja statistiliste andmete vahel võib tuleneda järgmistest asjaoludest: 2016. aasta lõpuks eksporditi erakordselt suur kogus kasutatud rõivaid ja tekstiile, mis mõjutas statistikat; ebatäpne arvestus.

Organisatsioon 4 (Tabel 5.1) on suurim importija, importides aastas 7715 tonni kasutatud rõivaid ja tekstiile Eestisse (73% kõigist imporditud rõivastest ja tekstiilidest). Nimetatud ettevõtte impordib eelkõige Soomest, Norrast, Rootsist, Hollandist, Saksamaalt, Poolast ja Belgiast. Imporditud rõivad ja tekstiilid sorteeritakse Eestis ning 78% neist liigub edasi Aafrikasse korduskasutuseks ja Pakistani eeldatavalt ringlussevõtuks. Ülejäänud suunatakse korduskasutamiseks Eesti turule. Lisaks kogub ettevõtte Eestis kasutatud rõivaid ja tekstiile. Imporditud kasutatud rõivad ja tekstiilid sorteeritakse koos Eestis kogutud rõivaste ja tekstiilidega. Selle tõttu on raske võrrelda antud organisatsiooni põhjal imporditud ja kohalikult turult kogutud kasutatud rõivaste ja tekstiilide kvaliteeti.

Organisatsioon 1 impordib kasutatud rõivaid ja tekstiile põhiliselt Rootsist. Nende kogemuse kohaselt on imporditud rõivaste ja tekstiilide kvaliteet kõrgem kui Eestis kogutud rõivaste ja

tekstiilide puhul. 75% imporditud rõivastest ja tekstiilidest on kõlblikud korduskasutuseks, samas sobivad kõigest 55% Eestis kogutud rõivastest ja tekstiilidest korduskasutuseks.

Organisatsioon 7 impordib ühes kuus umbes 2–3 tonni kasutatud rõivaid ja tekstiile Inglismaalt. Varasematel aastatel olid kogused kuni 30 tonni kuus. Viimastel aastatel on turg väiksemaks jäänud. Võimalik, et see tuleneb sellest, et kohalik kogumine on suurenenud ning suurte taaskasutuspoekettide turuosa on suurenenud ning väikeste keldripoodide/kaltsukate osakaal vähenenud.

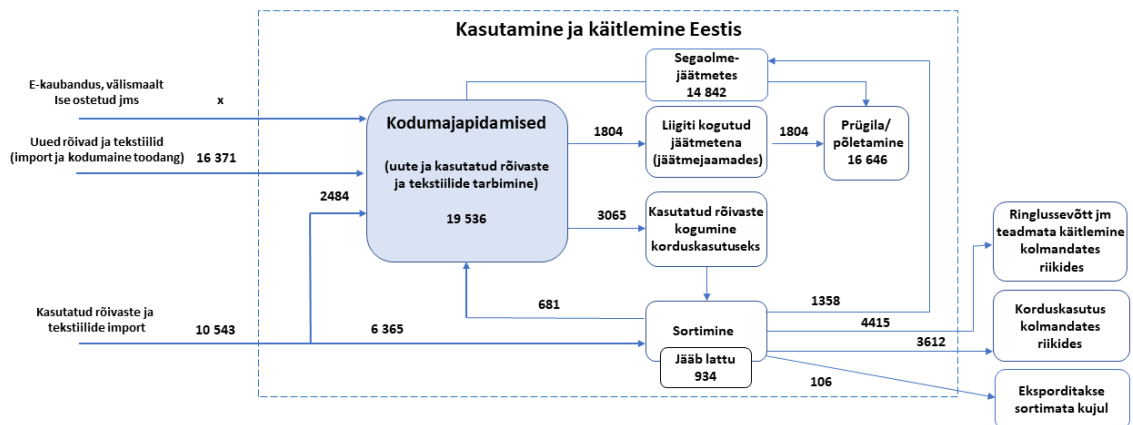

Joonis 5.5 Eksportitavate kasutatud rõivaste ja tekstiilide sihtriigid 2018. a

Edasimüüjate sõnul saadetakse suur osa kasutatud rõivastest ja tekstiilidest kolmandatesse riikidesse eeldatavalt korduskasutuseks ja ringlussevõtuks. Joonisel 5.5 on toodud ülevaade, millised on põhilised sihtriigid, kuhu Eestist kasutatud rõivaid ja tekstiile saadetakse (UN Comtrade andmete põhisel).

6. Kokkuvõte

Käesoleva uuringu andmete põhjal tarbitakse Eestis ligikaudu 16 400 tonni uusi rõivaid ja kodutekstiile aastas, mis teeb ühe inimese kohta 12,41 kg aastas. Peale selle tarbitakse Eestis 3160 tonni kasutatud rõivaid ja tekstiile, mis teeb 2,4 kg aastas ühe inimese kohta. Kokku tarbitakse seega Eestis uusi ja kasutatud rõivaid ja kodutekstiile üle 19 530 tonni aastas ehk 14,8 kg inimese kohta. 16% tarbitud rõivastest ja tekstiilidest on korduskasutatud ehk nn teise ringi rõivad.

Joonis 6.1. Eestisesed rõiva- ja tekstiilivood, tonnides

Analüüsi tulemused näitavad, et Eestis kogutakse turule pandud uutest rõivastest ja tekstiilidest liigiti kokku 30%. See tulemus on täiesti võrreldav enamarenenud riikide (nt Põhjamaad) vastava näitajaga. Aastas kogutakse liigiti kasutatud rõivaid ja tekstiile ligi 4870 tonni. Sellest 61% kogutakse korduskasutusorganisatsioonide poolt, 37% jäätmejaamades ja 2% rõivabrändide poolt. Suur osa kasutatud rõivastest ja tekstiilidest liigub edasise käitluse käigus siiski ladestamisele prügilasse või põletusse. Ligi pool (49%) liigiti kogutud kasutatud rõivastest ja tekstiilidest käideldakse jäätmetena Eestis (põletamine ja ladestus). Ülejäänud (ligikaudu 15% uutest turule pandud rõivastest ja tekstiilides) suunatakse korduskasutusse (nii Eestis kui ekspordi sihtriikides) ja ringlussevõttu (ekspordi sihtriikides).²⁶ Eestis rõiva ja tekstiilijäätmeid ringlusse ei võeta.

Eesti on Euroopas imporditavate kasutatud rõivaste ja tekstiilide koguse poolest elaniku kohta neljandal kohal. Vastavalt küsitluses osalenud organisatsioonidele imporditakse Eestisse aastas 10 540 tonni kasutatud rõivaid ja tekstiile, millest läheb korduskasutuseks Eestis 26%, 39% eksporditakse edasiseks käitluseks (eeldatavalt ringlussevõtuks teistes riikides), 27% eksporditakse korduskasutuseks ja 8% läheb Eestis valdavalt kõrvaldamisse (eelkõige prügilasse ladestamisele).

Kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumine Eestis on viimaste aastate jooksul kasvanud. Turule pandud suuremad organisatsioonid on oma tegevust laiendanud ja oma positsiooni

²⁶ Ligikaudu 36% kõigist Eestis liigiti kogutud kasutatud rõivastest läheb ekspordiks (eeldatavalt ringlussevõtuks või korduskasutuseks) ja 14% tarbitakse/korduskasutatakse Eestis.

tugevdanud. Korduskasutatavate rõivaste ja tekstiilide kogumispunktide (sh avalike kogumiskonteinerite) arv on kasvanud ja tänu sellele on inimestel kasutatud rõivaid lihtsam ja mugavam ära anda. Kogumise suurenemise taustal kogub populaarsust ka kasutatud rõivaste tarbimine.

Kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogujad Eestis toovad välja, et üha suurenevate kogumismahtude kõrval on kogutud rõivaste kvaliteet langenud. Selle põhjuseks võib olla nii kiirmoe (vähem kestmate rõivaste) laiem levik kui ka uute ärimudelite turule tulek, mis aitavad inimestel kõrgema kvaliteediga rõivaid ja tekstiile ise maha müüa ja sellest tulu teenida. Lisaks töid Eesti turul tegutsevad kogujad välja tõsiasja, et koos kasutuskõlblike rõivaste ja tekstiilidega on inimestel kombeks ära anda ka korduskasutuseks mittesobivaid rõivad ning muid mittetekstiilseid jäätmeid. Inimestel puudub selge arusaam, millised rõivad ja tekstiilid sobivad korduskasutuseks/annetuseks ja millised tuleks ära visata jäätmetena. See toob kaasa lisatoiminguid ja kulutusi kohalikele korduskasutusorganisatsioonidele. Lisaks tõi uuring välja, et imporditud kasutatud rõivaste ja tekstiilide kvaliteet on tihti parem kui Eestis kogutud rõivastel ja tekstiilidel.

Suurte kasutatud rõivastega tegelevate organisatsioonide (nii Eestis kogujate kui ka importijate) turuosa suurenemise tõttu on vähenenud väiksemate kasutatud rõivaste ja tekstiilide müügipunktide/poodide arv. Kui 1990-ndate alguses olid Eesti rõivaste korduskasutusturul domineerivateks organisatsioonideks väiksemad kiriku- ja korduskasutuspoed, siis tänaseks moodustavad turul enamuse suuremad korduskasutusorganisatsioonid/keskused oma kaupluste võrgustikuga. Lisaks on kasutatud rõivaste ja tekstiilide turule lisandunud kirbuturud, komisjonikauplused, iseteenindavad kirbuturud ning asjade jagamise ja müümise *online*-platvormid. Kasvav trend maailmas on rõivabrändide korraldatud ja rahaliselt kompenseeritud kogumisteenus, kus tarbijad saavad oma üleliigsed rõivad viia kogumiskastidesse kauplustes, saades vastutasuks allahindluse uute rõivaste ostmisel. Analüüsi läbiviimise ajal pakkus Eesti turul sellist teenust üks rõivabränd koostöös rahvusvahelise koguja ja sorteerijaga.

Analüüs näitas, et KOV-id on kasutatud rõivaste ja tekstiilide liigiti kogumise korraldamises olnud siiani suhteliselt passiivsed. Vaid üksikud omavalitsused on korraldanud oma haldusterritooriumil kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumist. Headeks näideteks on Tallinnas, Tartus, Kuressaares ja üksikutes Harjumaa valdades toimiv konteinerkogumissüsteem, mida tühjendavad kokkulepete alusel korduskasutusorganisatsioonid. Elanikkond on korduskasutatavate rõivaste kogumiskonteinerid üldiselt hästi vastu võtnud ja konteinerivõrgustikuga kogutavate rõivaste maht on pidevalt suurenenud. Avalike konteinerite kogumisvõrgustiku laienemist takistab ka see, et suurematest keskustest kaugemal asuvatesse ja väiksematesse omavalitsustes pole kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumise ja korduskasutamisega tegelevatel organisatsioonidel suure transpordikulu tõttu huvi rõivaid kokku koguda. Nii on sellistel KOV-idel väga raske leida partnereid, kellele kogutud kasutatud korduskasutatavaid rõivaid üle anda.

KOV-id peavad täna tagama jäätmejaamades rõiva- ja tekstiilijäätmete vastuvõtmise. Uuringu tulemustele toetudes võib välja tuua, et rõiva- ja tekstiilijäätmeid on võimalik ära anda siiski vaid 25 jäätmejaamas (JATS-i andmetel). Jäätmejaamades kogutakse kasutatud rõivaid ja tekstiile üldjuhul jäätmetena. Oluline on siinjuures ära märkida, et valdav osa jäätmejaamades liigiti kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmetest (kokku ligikaudu 1804 tonni aastas) suunatakse prügilasse ladestamisele või siis segaolmejäätmetena põletusse. Peamiseks põhjuseks on

asjaolu, et Eestis ja naaberriikides puudub võimekus rõivaste ja tekstiilide ringlussevõtuks. Samuti pole jäätmejaamasid haldavatel jäätmekäitlejatel üldjuhul võimalusi ja huvi tegeleda korduskasutuseks kõlbulike rõivaste väljasorteerimisega. Üks põhjus, miks ei ole tekkinud võimekust kodumajapidamises tekkivate rõiva- ja tekstiilijäätmete ringlussevõtuks, on see, et siiani pole olemas häid ja kuluefektiivseid tehnoloogilisi lahendusi või on need alles arendusfaasis. Selliste tekstiilijäätmete ringlussevõtu tehnoloogia arendamine ja rajamine nõuab väga suuri investeeringuid ja lisaks eeldab see hilisemaid kõrgeid käitluskulusid. Seetõttu pole Eesti jäätmekäitlussektor näinud majanduslikku perspektiivi rõiva- ja tekstiilijäätmete ringlussevõtu võimekusse rajamisse panustada.

Uuringus osalenud kasutatud rõivaste kogujad ja importijad tõid samuti suure probleemina esile tekstiilijäätmete ringlusse võtmise võimekuse puudumise Eestis. Küsitluses toodi esile ka mure seoses 2025. aastast jõustuva EL-i nõudega, mis kohustab liikmesriike koguma kõiki kasutatud rõivaid ja tekstiile (sh vastavaid jäätmeid) muudest jäätmetest eraldi. Kogujad näevad riski, et kasutuskõlbmatute rõivaste ja tekstiilide osakaal kogutavate riiete hulgas suureneb. Kuna juba praegu on kasutuskõlbmatute rõivaste ja tekstiilide käitus probleemiks, siis kardetakse, et nende osakaalu suurenemisel ei ole nende tänane korduskasutusel põhinev majandusmudel enam piisavalt tasuv, et katta kõiki tegevusega seotud kulusid. Siin oodatakse koostööd ja toetust nii riigilt ja omavalitsustelt kui ka tootjate panust kasutatud rõivaste ja tekstiilide probleemi lahendamisel.

Nii tõid kõik uuringus osalenud organisatsioonid välja ühe peamise vajadusena võimaliku rõivaste/tekstiilide ümbertöötlustehase rajamise kas Eestisse või naaberriikides koostöös erinevate organisatsioonidega. Tulenevalt Eestis kogutud kasutatud rõivaste ja tekstiilide võrdlemisi väikestest mahtudest oleks mõistlik otsida ja arendada lahendusi regionaalse perspektiiviga. Põhjamaades on viimastel aastatel arendanud aktiivselt kasutatud rõivaste ja tekstiilide sorteerimise ja ringlussevõtu tehnoloogiaid ning aktiivselt otsitakse koostööpartnereid ka Baltikumist, kus toimub Põhjamaades kogutud rõivaste ja tekstiilide suuremahuline sorteerimine ja säilinud on mõningal määral ka rõivatootmine.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi viimaste aastatega on Eestis kasutatud rõivaste ja tekstiilide kogumine kasvanud, on Eesti jätkuvalt Euroopa tasandil oluline kasutatud rõivaste ja tekstiilide importija ja sorteerija. Imporditakse nii sorteerimata kui ka sorteeritud rõivaid ja tekstiile hulgimüügi eesmärgil kohalikul turul, aga ka eksportimiseks kolmandatesse riikidesse. Kasutatud rõivaid ja tekstiile eksporditakse valdavalt korduskasutuseks, aga vähemal määral ka ringlussevõtuks (valdavalt sorteerimisel üle jäävad madala kvaliteediga või korduskasutuseks mittesobivad rõivad). Siiski puudub kolmandates riikides ringlussevõtu kohta täielik ülevaade, mistõttu tuleb seda käsitleda reservatsiooniga. Korduskasutus on ka Eestis tõusutrendil. Kasutatud rõivaste ja tekstiilide valdkonna suurim proovikivi on kiirmoe ja tarbimise pidev kasv, uute rõivaste madal kvaliteet ning ringlussevõtu puudulikud võimalused Eestis ja naaberriikides.

Antud uuring on esimene kasutatud rõivaste ja tekstiilide kaardistus Eestis. Uuringu tulemuste tõlgendamisel tuleb arvesse võtta, et kõik asjakohased organisatsioonid ei olnud nõus uuringus osalema ega oma andmeid jagama ning väiksemad MTÜd ja kirikuabi organisatsioonid ei mahtunud selle uuringu valimisse. Andmete kogumist raskendas ka asjaolu, et kõik organisatsioonid ei mõõda täpselt oma tegevusi ega materjalide vooge. Samuti ei sisaldanud antud uuring tarbijauuringut, mis annaks sügavama vaate tarbija käitumisse ja eelistustesse rõivaste soetamisel, kasutamisel, annetamisel ja korduskasutamisel.

Kasutatud kirjandus

Ellen MacArthur Foundation (2017). A new textiles economy: Redesigning fashion's future, Ellen MacArthur Foundation. United Kingdom.

Keskkonnaministeerium (2007). Keskkonnaministri määrus nr 4 Olmejäätmete sortimise kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused. Riigi Teataja
<https://www.riigiteataja.ee/akt/12779785?leiaKehtiv>

Euroopa Komisjon (2018). Direktiiv (EU) 2018/850 millega muudetakse direktiivi 1999/31/EC prügilate kohta. Brüssel, 14.6.2018 Euroopa Liidu Teataja (L150/100)

Euroopa Komisjon (2018). Direktiiv (EU) 2018/851 millega muudetakse direktiivi 2008/98/EC, mis käsitleb jäätmeid. Brüssel, 14.6.2018 Euroopa Liidu Teataja (L150/109)

European Environment Agency (2014). Environmental Indicators report 2014: Environmental impacts of production-consumption systems in Europe. Publications Office of the EU

European Environment Agency (2019). Textiles in Europe's circular economy.
<https://www.eea.europa.eu/themes/waste/resource-efficiency/textiles-in-europe-s-circular-economy#:~:text=In%202019%2C%20the%20European%20Commission,contributing%20to%20the%20circular%20economy.>

Hvass, K. K. (2016). Weaving a Path from Waste to Value: Exploring Fashion Industry Business Models and the Circular Economy. PhD dissertation. Copenhagen Business School. Denmark.

Riigikogu (2004). Jäätmeseadus. Riigi Teataja <https://www.riigiteataja.ee/akt/114062013006>

Watson, D., Elander, M., Gylling, A. C., Andersson, T., & Heikkilä, P. (2017b). Stimulating Textile-to-Textile Recycling. Nordic Council of Ministers TemaNord 2017:569

Watson, D., Hvass, K. K., Moora H., Martin K., Nausede V., Gurauskiene I., Akule D. (2020). Post-consumer textile circularity in the Baltic countries: current status and recommendations for the future.

Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus (2013). Eestis tekkinud segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise uuring

Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus (2017). Pakendiaruande koostamise metoodika analüüs ja kaasajastamine